

ЗНАЧАЈ И ПРАВНИ ОВИР ОЗНАЧАВАЊА ЕКОЛОШКИХ ПРОИЗВОДА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Марија Костић

Универзитет „Сингидунум“

Данијелова 29, 11000 Београд, Србија

Тел.: +381113093238

E-mail: mkostic@singidunum.ac.rs

Резиме

Чињеница је да грађани имају *право на живот у здравом природном окружењу*, што у великој мери зависи од степена њихове могућности да добију на увид и располажу информацијама о животној средини. Изузетно важан механизам којим се постиже реализација ових права је и могућност *приступа информацијама о производима произвођача чије производне делатности и активности у значајној мери утичу на животну средину*. Потреба правног регулисања и стварне имплементације конкретних мера у области поменуте проблематике заинтересовала је како законодавце на нивоу Европске уније, тако и креаторе еколошки одрживих делатности и индустрија на нивоу националних држава. Са циљем реализације поменутог права на конкретне информације, државе настоје да *подстакну произвођаче да добровољно информишу јавност о могућим ефектима својих делатности и производа на животну средину*. Ово добровољно пружање информација реализује се кроз такозвани систем „*еко-ознаке*“ (или еко-означавања).

Еко-ознака Европске уније представља **лого цвета (Flower logo)**, а производи који носе овакву ознаку шаљу јасну информацију потрошачима да су корисни за очување здраве животне средине. Непрестано *расте број и спектар производа и услуга* којима се у развијеним државама Европске уније додељује право коришћења поменуте ознаке: *средства за чишћење, производи и прерађевине од папира, текстилни производи, производи за кућу и домаћинство, производи за баште и дворишта, лубриканти, сервиси и делатности везани за туристичке смештаје и капацитете*.

Значење, настанак и развој еко-ознаке

Значење еко-ознаке

а) Појам „еколошког“ производа

Еколошка исправност неког производа не може се процењивати само на основу његовог састава, већ се он као такав може етикетирати једино уколико и читав процес његове производње није штетан по животну средину. Идеја водила у установљавању еколошких ознака била је жеља да се потенцијалним потрошачима, дакле грађанима, омогући да буду информисани да ли је конкретан производ произведен у складу са стандардима политике заштите животне средине. Проток информација о производима произвођача чије производне делатности и активности у значајној мери утичу на животну средину одвија се у смеру од произвођача ка потрошачима, приликом чега се под „*произвођачем*“ подразумева свако „*приватно предузеће или јавна установа која се*

бави делатношћу која у знатној мери утиче на стање животне средине¹. Термин „еко-ознака“ означава систем по ком су информације које се односе на утицај самог садржаја конкретног производа и са њим повезаног производног процеса на животну средину, директно укључене и јасно презентоване на самој еко-ознаци². Тако нпр. на еко-ознаци прехранбених производа не ретко можемо прочитати да су произведени без употребе пестицида и вештачког ђубрива, или на ознаци детерџената да не садрже фосфате. Дакле, видимо да се ради о посебној врсти информација које потенцијалним потрошачима неког производа омогућавају да на директан и једноставан начин, у погледу еколошких карактеристика, упореде и одлуче се за производ који ће купити или конзумирати.

б) Предности и недостаци еко-ознаке

Еколошки производи и услуге имају како своје велике предности, тако и недостатке. Позитивна одлика тежње произвођача да за свој производ или услугу прибави еко-ознаку огледа се, пре свега, у томе што он на тај начин може да идентификује и фокусира се на еколошке и економске недостатке својих активности и свеукупног производног процеса. Конкретно, ово се најбоље може презентовати крој статистичку чињеницу да се смањењем потрошње енергије или воде, смањују свеукупни трошкови производње, повећава профитабилност произвођача а истовремено се штити и животна средина са свим њеним ресурсима³.

Са друге стране, један од примарних недостатака еко-ознаке је чињеница да она (ознака) садржи еколошку информацију у веома штурој форми. Делом је то последица ограниченог простора на ком се она може штампати, а делом из разлога што потрошачи у тренутку избора/ куповине не могу обратити потпуну пажњу на све податке који су им презентовани. На основу претходно поменутог, јасно је да већина произвођача саму еко-ознаку на својим производима користи и у чисто маркетиншке сврхе, како би привукли и све оне потрошаче који су опредељени ка заштити животне средине⁴.

Настанак и развој у Европској унији

Прве еко- ознаке у Европи настале су на нивоу држава чланица Европских заједница, а међу њима је прву усвојила Немачка (двне 1977- године), под називом „Плави анђео“⁵ уведена је у Немачкој још давне 1977 године. Након тога своје еко- ознаке појединачно су увеле и друге западно-европске државе, као нпр. Француска (*NF Environment*, 1992. год.) или Велика Британија и Италија (*Ecolabel*). Канада следи поменуте примере и

¹ Дефиниција дата у члану 5, параграф 6 Аархуске конвенције; види: Stec, S.; Casey-Lefkovic, S.: *The Aarhus Convention: An implementation guide*, UN New York and Geneva, 2000.

² Stec, S.; Casey-Lefkovic, S., *нав. дело*

³ На пример, сваке године се захваљујући редовној контроли потрошње енергије и примени мера очувања енергије које захтевају стандарди европске еко-ознаке, у хотелу са 4 звезде у Немачкој (88 соба, 31 апартман), уштеди око 5000 Евра и еквивалент од 30000кг CO₂; види: „EU voluntary environmental protection instruments“, *МЕМО* бр. 06/6, Brussels, 2006

⁴ Lambsdorff, H.; Jaeger, S., „Die individuelle Verantwortlichkeit in der umweltbezogene Werbung“, *Betriebsberater*, 1992

⁵ Немачки превод је „Blaue Angel“

1988. године уводи ознаку под називом „*Environmental Choice*“¹, а њен сусед Сједињене Америчке Државе „*Green Seal*“.²

Еко- ознака Европске уније је установљена 1992. године, са циљем да охрабри произвођаче да стварају, а потом и означавају производе и услуге који имају повољне утицаје на животну средину. Од 1993. године примењују се исти стандарди за све производе на нивоу ЕУ, које произвођач из било које земље жели да под својом еко-ознаком пласира на тржишту осталих држава чланица, као и у Норвешкој, Исланду и Лихтенштајну. Први правни пропис којим се регулише област европске еко-ознаке донет је 1992 године – Уредба 880/92/ЕЕС, а потом допуњен новим 1980/2000/ЕС³, тако да се сада поменута еко-ознака у облику цвета (*Flower logo*) додељује и производима и услугама. *Flower logo* може бити додељен само оним производима или услугама који имају незнатан утицај на животну средину током читавог свог времена трајања, односно обављања.

Неке скорије студије показују да је интересовање за добијањем еко-ознака у сталном порасту. *Flower logo* се у 2006-ој години налазио на неколико стотина производа, од којих се 36 односи на смештајне капацитете у хотелијерско-туристичком сектору. У периоду од 2003.-2005. године, продаја производа који носе еко-ознаку порасла је за невероватних 200%, пре свега у Италији, Холандији, Француској и Шпанији⁴. Производи текстилне индустрије, индустрије боја и лакова, као и објекти за смештај туриста (хотели, *bed and breakfast* пансиони, хостели за младе, као и планинарски домови)⁵, за сада предњаче у броју успешно обрађених апликација за еко-ознаку.

Иако је *Flower logo* по свом изгледу веома једноставан, истовремено представља несумњиву потврду квалитета и задовољења највиших еколошких критеријума производа коме је додељен. Реч је о ознаци којој потрошачи без скептицизма могу веровати, јер су критеријуми који претходе одлуци о његовој додели донети на нивоу Европске уније, уз учешће еминентних стручњака.

¹ Otmar, L., *Umweltbezogene Produktkennzeichnungen im deutschen, europaischen und internationalen Recht*, E. Schmidt Verl., Berlin, 2003

² У САД се сваке године издаје Водич за зелену куповину (*Green Buying Guide*), у ком се најширој јавности, односно потенцијалним купцима пружа детаљна информација о свим производима са додељеном еко-ознаком. Ознаку иначе додељује оцвлашћена установа, под називом *Underwriters Laboratories Inc.*

³ Уредба 880/92/ЕЕС о еко-ознакама (*Eco- Labelling Regulation 880/92/EEC, OJ L99/1 of 11 April 1992*), проширена новом Уредбом 1980/2000/ЕС (*amended by Council Regulation 1980/2000/EC, OJ L 237 of 21 September 2000*)

⁴ „EU voluntary environmental protection instruments“, *MEMO 06/6*, Brussels, 2006

⁵ Да би уопште могли да поднесу захтев за употребу еко-ознаке, апликанти из области хотелско-туристичке индустрије морају да задовоље минимум стандарда у погледу очувања животне средине и здравља. Ово подразумева употребу обновљивих извора енергије, спровођење мера за смањење отпада, примену прописа о не-пушачким зонама, итд.

Правни оквир са посебним освртом на Одлуку Комисије Европске уније о стандардном уговору који уређује услове употребе еко- ознаке ЕУ

Нормативно регулисање еко-ознаке на нивоу Европске уније

Напредак интеграционих процеса у Европској унији постепено је проузроковао и увођење јединствене стандардизације еко-ознака свих држава чланица. На основу европске директиве SEVESO II (члан 13 и Анекс V)¹, државе чланице ЕУ обавезне су да прате делатности произвођача (компанија) који су дефинисани самом директивом, односно да посебно захтевају пружање информација о мерама безбедности и правилном понашању у случају несрећа свим појединцима који потенцијално могу бити погођени самом несрећом. Поменуте информације морају бити редовно ажуриране и доступне најширој јавности². Национални правни системи држава чланица Европске уније прописују обавезу идентификације (означавања) производа који могу имати негативне утицаје на људе или животну средину³. Реч је о производима који садрже одређене хемијске супстанце које су на основу Директиве 67/548/ЕЕС о приближавању закона, прописа и управних мера које се односе на класификацију, паковање и означавање опасних супстанци⁴ идентификоване као штетне по животну средину.

Као што је претходно речено, први правни пропис којим се регулише област европске еко-ознаке донет је 1992 године – Уредба 880/92/ЕЕС, а потом допуњен новом Уредбом 1980/2000/ЕС⁵.

Стандардни уговор који уређује услове употребе еко-ознаке Европске уније

Одлуком Комисије Европске уније 2000/729/ЕС од 10 новембра 2000 године⁶ (у даљем тексту: Одлука), усвојен је облик стандардног уговора (у даљем тексту: Уговор) којим

¹ Директива 96/82/ ЕС о контроли великих акцидентата из 1996. године, (*Council Directive 96/82/EC on the control of major accident hazards involving dangerous substances of Dec 9th, 1996, OJ No. L 10 of Jan 14th, 1997*); Директива је усвојена као реакција западно-европских земаља на индустријске несреће (као што је била она у Toulouse-у, Baia Mare или Enschede) и резултате обављених студија о канцерогеним и другим опасним супстанцама по животну средину. Seveso II директива је 2003 године проширена новом Директивом 2003/105/ЕС из 2003. године (**Directive 2003/105/EC amending Council Directive 96/82/EC on the control of major-accident hazards involving dangerous substances OJ. No. L 345**), и то у једној од изузетно важних области – правно су регулисани начини „покривања“ од ризика по животну средину који могу наступити услед процеса складиштења и минирања, конкретно од пиротехничких и експлозивних супстанци и складиштења амонијум нитрата и вештачких ђубрива која га садрже.

² О овоме детаљније види у Анексу V Директиве

³ Otmar, L., *нав. дело*.

⁴ Директива 67/548/ЕЕС о прилагођавању закона, регулативе и административних прописа у вези класификације, паковања и етикетања опасних супстанци из 1967.године (*Council Directive 67/548/EEC of Jun 27, 1967 on the approximation of laws, regulations and administrative provisions relating to the classification, packaging and labelling of dangerous substances, amended by Council Directive 79/831/EEC*); vidi i: Kraemer, L., „European Community Eco-Labeling in Transition“, in: *Yearbook of European Environmental Law*, Vol 1, 2000

⁵ Уредба 880/92/ЕЕС о еко-ознакама (*Eco- Labelling Regulation 880/92/EEC, OJ L99/1 of 11 April 1992*), проширена новом Уредбом 1980/2000/ЕС (*amended by Council Regulation 1980/2000/EC, OJ L 237 of 21 September 2000*)

⁶ Commission decision on a standard contract covering the terms of use of the Community Eco-label 2000/729/EC of 10 November 2000, OJ L 237, 21.9.2000, p.1

се уређују услови употребе еко-ознаке Европске уније (*Flower logo*). Одлука је донета у складу са чланом 9 Уредбе 1980/2000/ЕЦ¹ и проистекла је из потребе да се интереси и произвођача и потрошача заштите увођењем унапред дефинисаних услова употребе еко-ознаке.

Како се у члану 1 Одлуке наводи, уговор ће се закључивати између надлежног тела за доделу еко-ознаке (одређеног на нивоу сваке државе чланице, уз сагласност Одбора за еко-ознаку Европске уније - European Union Eco-Labeling Board, а које ради под надзором Опште управе за животну средину Комисије ЕУ- DG Environment) и сваког појединачког подносиоца пријаве, у форми која је детаљно регулисана Анексом Одлуке.

Члан 1 Анекса одлуке детаљно регулише права и обавезе надлежног тела и овлашћеног корисника еко-ознаке, при чему је наглашено да се еко-ознака може истицати само на производима конкретног произвођача који су дефинисани овим уговором и не сме се употребљавати у као компонента на тржишту.

Свесни чињенице да је еко-ознака својеврсан вид добре рекламе, европски законодавци у члану 2 Анекса прописују начин и услове под којима се еко-ознака може користити и у рекламне сврхе, а у члану 3 одређују метод спровођења надзора употребе еко-ознаке. Надлежно тело, односно његови агенти, имају право да подзму неопходне истраге у циљу надзора над исправношћу употребе еко-ознаке од стране корисника, константној испуњености критеријума за употребу еко-ознаке и понашању корисника у складу са одредбама Уговора. Приликом вршења овог надзора, надлежно тело је овлашћено и на приступ свим подацима и информацијама на страни корисника.

Надаље се дефинишу услови поверљивости информација, суспензије или поништења уговора, ограничења одговорности. Што се новчане накнаде тиче, њено плаћање је на страни корисника, према ценовнику који је одредило надлежно тело и за временски период дефинисан самим уговором.

Права и обавезе уговорних страна престају истеком уговора (уколико је закључен на одређено време), престанком критеријума који су корисников производ квалификовали за добијање еко-ознаке или раскидом уговора.

У случају спора, примењиваће се право и биће надлежни национални судови државе чланице на чијој територији се налази надлежно тело.

Након нормативног дела Уговора, следи листа прилога који морају бити достављени приликом његовог потписивања:

- копија Уредбе 1980/2000/ЕЦ
- спецификација производа, која мора обухватити назив и референтне бројеве произвођача, производна места и погоне, одговарајући регистарски број лиценце за употребу еко-ознаке, и сл

¹ Уредба 880/92/ЕЕЦ о еко-ознакама (*Eco- Labelling Regulation 880/92/EEC, OJ L99/1 of 11 April 1992*), проширена новом Уредбом 1980/2000/ЕЦ (*amended by Council Regulation 1980/2000/EC, OJ L 237 of 21 September 2000*)

- копија Одлуке Комисије ЕУ о критеријумима прописаним за квалификацију производа у одређену групу
- спецификацију еко-ознаке у којој се, узмеђу осталог, наводи да ли ће бити штампана на производу у колору (у плавој и зеленој боји), црно на белој подлози или бело на црној подлози
- копија Одлуке Комисије ЕУ 2000/728/ ЕС којом су прописане новчане накнаде и трошкови везано за употребу и издавање еко-ознаке.

Закључак

Еко-ознака Европске уније је све популарнији жиг. У жељи да своје производе продају широм Европе, многи произвођачи су препознали користи које им истицање еко-ознаке ЕУ (*Flower logo*) доноси. Чињеница је да критеријуми за добијање еко-ознаке нису установљени на основу једног или краткорочног фактора, већ на основу студија у којима су утицаји производа или услуге на животну средину анализирани са дугорочног становишта, односно кроз читав њихов век трајања – почев од екстракције сировина у фази припреме, преко производне фазе до фазе дистрибуције и одлагања. *Flower logo*, с једне стране помаже произвођачима, дистрибутерима и пружаоцима услуга да добију потврду добрих стандарда, а са друге стране помаже купцима да направе поуздан и квалитетан избор.

Произвођачи су одговорни за све негативне утицаје које њихови производи, током читавог свог животног циклуса, стварају у животној средини. Константантно побољшање еколошких навика у процесу производње и подузимање мера заштите од загађења, два су примарна циља еколошког менаџмента у индустрији и услужним делатностима. У намери реализације поменутих циљева, уводе се еко-ознаке и декларације.

Корене идеје увођења еко-ознака и декларација налазимо у порасту глобалне бриге за заштиту животне средине на свим нивоима друштва. Надлежне државне институције, индустрија, недржавне организације и најшира јавност охрабрују се да промовишу еко-производе, тј тенденциозно стимулишу употребу еко-ознака и подстичу свеукупан развој тржишта на еколошки прихватљив и одржив начин.

Из угла произвођача, производња и дистрибуција производа са еко-ознаком подразумева да се стимулише производња којом се највише могуће штеде природни ресурси, користе природни материјали и они који се могу даље рециклирати, искључује или крајње минимализује употреба потенцијално штетних материјала. Из угла потрошача, еко-означавање је начин којим се најширој јавности пружа избор и потпуна информација о (по еколошким стандардима) најквалитетнијим производима и услугама на тржишту.

Summary

The Eu eco-label is rapidly growing brand, which criteria are agreed at EU level, so many producers have realised benefits that Flower logo brings. It helps manufacturers, retailers and services providers to gain recognition for good standards, while helping purchasers to make reliable choices.

Manufacturers and service providers are responsible for negative influences of their products and services to the environment. Improvement of environmental habits during production process and undertaking pollution control safety measures are two priority tasks of industrial eco-management, which are to be completed by establishing and usage of ecolabels. An "ecolabel" is a label which identifies overall environmental preference of a product or service within a specific product/service category based on life cycle considerations.

The roots of ecolabelling can be found in *growing global concern for environmental protection* on the part of governments, businesses and the public. As businesses have come to recognize that *environmental concerns may be translated into a market advantage* for certain products and services, various environmental declarations/claims/labels have emerged on products and with respect to services in the marketplace. While these have attracted consumers looking for *ways to reduce adverse environmental impacts* through their purchasing choices, they have also led to some confusion and scepticism on the part of consumers.

Литература:

- [1] Stec, S.; Casey-Lefkovic, S.: *The Aarhus Convention: An implementation guide*, UN New York and Geneva, 2000.
- [2] „EU voluntary environmental protection instruments“, MEMO бр. 06/6, Brussels, 2006
- [3] Lambsdorff, H.; Jaeger, S., „Die individuelle Verantwortlichkeit in der umweltbezogene Werbung“, *Betriebsberater*, 1992
- [4] Otmar, L., *Umweltbezogene Produktkennzeichnungen im deutschen, europaischen und internationalen Recht*, E. Schmidt Verl., Berlin, 2003
- [5] Директива 96/82/ EC о контроли великих акцидентата из 1996. године, (*Council Directive 96/82/EC on the control of major accident hazards involving dangerous substances of Dec 9th, 1996, OJ No. L 10 of Jan 14th, 1997*)
- [6] Директива 2003/105/EC из 2003. године (**Directive 2003/105/EC amending Council Directive 96/82/EC on the control of major-accident hazards involving dangerous substances OJ. No. L 345**)
- [7] Директива 67/548/ЕЕС о прилагођавању закона, регулативе и административних прописа у вези класификације, паковања и етикетирања опасних супстанци из 1967.године (*Council Directive 67/548/EEC of Jun 27, 1967 on the approximation of laws, regulations and administrative provisions relating tpo the classification, packaging and labelling of dangerous substances, amended by Councile Directive 79/831/EEC*);
- [8] Kraemer, L., „European Community Eco-Labeling in Transition“, in: *Yearbook of European Environmental Law*, Vol 1, 2000
- [9] Commission decision on a standard contract covering the terms of use of the Community Eco-label 2000/729/EC of 10 November 2000, OJ L 237, 21.9.2000, p.1
- [10] Уредба 880/92/ЕЕС о еко-ознакама (*Eco- Labelling Regulation 880/92/EEC, OJ L99/1 of 11 April 1992*)
- [11] Уредба 180/2000/EC (*Council Regulation 1980/2000/EC, OJ L 237 of 21 September 2000*)